

kialakul, témaköre kitágul, s olcsó szerethez képest egyebet is meg fog látni az életben, akkor mondhatunk róla ítéletet.

Szalacsy Rác Imre fiatal erdélyi író, aki egy füzet történeti novellát írt kuruc-korbeli tárgyokról. Réa igazán nem vonatkoznak a fent mondtak, mert novelláiban nyoma sincs az önmagáért való erotikumnak. Ő szerinte „a multat kell idézni, hogy okuljunk ama napok szomorúságából, hogy példát vegyünk ama napok szenvedésszerű dicsőségéből”. Rajzaiban egyes történelmi epizódokat dolgoz föl Mikszáth-féle anekdotaszerűséggel hol humorosan, hol érzélgősen, fölléptetvén bennük Thökölyt, Zrinyi Ilonát, Rákóczi Ferencet, Ocskayt, vagy pedig képzelt történetkéket mond el a kurucok életéből. A kuruc lelkesedés, nyomorúság, dicsőség és szenvedés képei ezek, melyek kissé régimódi, színpadias világításban s a kurucokért való lelkesedés túlzottan erős fényben láttatják velünk a kuruc világot. Irónk kedvesen, hazafias érzéssel tud elbeszélni, történetei rendesen jól indulnak, de aztán ellaposodnak, kevés a magjuk, művészi kerekdedségük és igazi korhangulatuk. A hazafias érzés, a multért való lelkesedés, a multak hangulatába való némi beleélés nem elég a jó történeti novellához. Alapos kortanulmány, eredeti felfogás és művészi alakító erő is kell ahhoz. Ez még hiányzik a fiatal szerzőből. Mint lelkesítő ifjúsági olvasmány megállja helyét.

Szinnyei Ferenc.

Hekler Antal: Michelangelo. A mult esztendő utolsó napjaiban olyan könyv hagyta el a sajtót, mely a külföldi színvonalon álló munkákban még mindig igen szegény magyar művészettörténeti irodalomnak rendkívül értékes és örövendetes gyarapodását jelenti. Hekler Antal „Michelangelo“-ja szempontok emelkedettségével, az emberi és művészi problémáknak biztos tudományos alapon nyugvó tárgyalásával, lényegre irányuló, következetes koncentrációjával, valamint előadásmódjának bevilágító erejével, melegségével és előkelőségével valóban mintaképe lehet a szélesebb körök számára készült művészettörténeti monografiáknak, s mint ilyen, méltán soraközi a németek

sokat csodált Michelangelo-könyvei mellé. Ez utóbbiak közül a magyar közönség is ismeri már Hans Mackowskynak egykötetes, pompás munkáját. Ha külföldi ember előtt kellene jellemezni Hekler Antal legújabb művét, úgy röviden és mégis sokat mondva, a következő szavakkal tehetnők ezt: ime, a magyar „Mackowsky“, nem kevésbé biztos ítéletekkel, nem kisebb meglevevítő képességgel, ugyanolyan lebilincselő frissességgel, de amellet a műalkotásoknak mélyebbre hatoló, finomabb méltatásával és Michelangelonak, az embernek közvetlenebb és gazdagabb jellemzésével.

Michelangelo életének külső körülményeire vonatkozólag az eddigi kutatás csaknem minden lényeges pontot tisztázott már; az adatoknak olyan tömege áll rendelkezésre, hogy szinte hónapról-hónapra, hétről-hétre követni tudjuk az események sorát, a művész útjait és alkotásainak kialakulását. Újabb nagyfontosságú tények megismerése ezen a téren ma már csak gyéren várható. A laikus olvasók részére írt monografiák célja, legalább elsősorban, nem is az új adatok közlése, hanem a részletkutatások során felhalmozott tényeknek rendszerezése és a vezető motívumoknak érett megfontolás alapján való kiemelése. Ilyen értelemben tehát a mai művelt érdeklődő a kezébe vett új Michelangelo-életrajzot nem a „mit?“, hanem a „miként?“ kérdéssel kezdi el olvasni. Aki csak némileg is ismeri Michelangelo hosszú pályafutásának rendkívüli változatosságát, ezt a legnagyobb ellentéteket magába-sűrítő életformát, aki tudja, hogy leghatalmasabbnak szánt szobrászi koncepciói megvalósításáért szerencsétlen körülmények folytán évtizedekig kellett küzdenie s aki már betekintett e történetek összeszövődő láncolatai közé, — az fogja csak méltányolni a szerző munkáját, mellyel világos áttekinthetőséget hozott az óriási anyagba. Több mint háromszázoldalas könyve a kimerítően ismertett tényeknek lehető legszerencsésebb, logikus csoportosításán épül fel.

A páratlanul merészen ívelő pálya kezdeteinek, a fiatalkori műveknek tárgyalása után külön-külön fejezet foglalkozik a Sixtus-kápolna megnyeztetfestményével, Gyula pápa sír-

emlékével és a Medici hercegek sír-emlékeivel, genezisiük és művészi elemzésük tekintetében egyaránt behatóan. Ezek az alkotások nemcsak a művész egyéni fejlődésének leg-súlyosabb akkordjai, hanem az egész újkori művészetnek is valódi sors-döntői. Bár történetük nem egyszer párhuzamosan halad és egybejárt-szik, sőt egyik a másiknak szabad kialakulását, a megbízók szeszélyei-nek következtében többször hátrál-tatta, s noha nagyjelentőségű mű-vek plejádja keletkezett velük együtt, — a három titáni műnek ez a különválasztott tárgyalása az egyedül lehetséges út a tiszta kép eléréséhez. E három hegyesűs mu-tatja az irányt, mely a quattro-centből kiindulva a barokkhoz ve-zetett. Az utolsó, terjedelmes feje-zetben lehetett összefoglalni az öregkor alkotásait, köztük az Utolsó ítélet freskóját, az építészeti műkö-dés legtöbb emlékét és végül Mi-chelangelo művészetének misztikus koronáját a San Pietro kupolájának koncepcióját. Az egyes alkotásokat megvilágító elemzéseknél találóbba-kat nehéz elképzelni. Kristálytiszta-sággal emelik ki a lényegnek szóval megközelíthető részét és csodálatos intuicióval találják meg a módját annak, hogy ezen túlmenőleg az ol-vasót a műalkotások egészenek át-éréséhez segítsék.

A jellemzés biztonsága nem csök-ken akkor sem, midőn tárgya már nem a műalkotás, hanem maga az alkotó lesz: a művész mint ember. Csodálatos jelenség, hogy az embe-riség szellemóriásai közül a leg-zordonabb, akinek „terribilitá”-jára kortársai és a következő nemzedé-kek egyképen szinte babonás féle-lemmel tekintettek, az akaratnak ez a herosza egyszersmind a legmé-lyebb érzelmek herosza volt. Párat-lan szubjektívizmusának emlékei nemcsak a műalkotások, hanem köl-teményei, levelei és egyéb megnyi-latkozásai. Ezekből a feltétlen hite-lességű dokumentumokból rekon-struálja a könyv utolsóelőtti feje-zete Michelangelo képét, a költőt és az emberét. És a tárgynak ezt a nagy szeretetét látva, eszünkbe jut Leonardo da Vinci Trattatójának egyik helye, mely szerint igazán nagy szeretet csak a szeretett tárgy-nak igazán nagy és mélyeséges ismeretéből eredhet. Ha ehhez a tel-jes odaadással írott fejezethez hoz-

zá vesszük a könyv gyönyörű be-vezető sorait, úgy elmondhatjuk, hogy bennük az író a mai hétköz- napok emberét valamiképen köze-lebb hozta, valamiképen felemelte az idők felett álló embernek tisztul-tabb, lelket nemesítő szférájához.

Bizonyára nem véletlen, hogy Mi-chelangelo lelki és művészi problé-máinak e kitűnő fejtegetéseivel iro-dalmunkat olyan tudós ajándékozta meg, aki elsősorban az antik művé-szet történetét kutatja. A vérbeli archeológusnak a görögség harmó-niáin nevelődött tekintete, mint finom seismograf, különös érzeken-ységgel tudja követni az újkor leg-nagyobb művészyeniségében dúló és a tragikum magját rejtegető diszharmóniák minden megnyilvá-nulását. „Az antik ethika az ön-fegyelmet hirdette a legnagyobb erénynek s a lelki rendtartást min-denek fölé helyezte. Az akarat le tudott küzdeni minden indulatot és szenvedést. Michelangelonál a lelki rendtartás felborul. Emberfölötti akaratenergiákat halmoz fel hősei-ben, de a szenvedés, a gyötrelem, mely rájuk nehezedik, oly mérhetet-len, hogy velük szemben a titáni akarat minden erőfeszítése is hiába-való.” Csak az az író, akit kedvenc tanulmányainak tárgya a görögség optimisztikus világnézetének mély-séges megértéséhez vezetett el, mu-tathatta meg oly világosan e modern hősenek sorsában és műveinek for-rongó lelki tartalmában is a kathar-sist kiváltó tényezőket. „Ha Michel-angelo alkotásai fölött ott borong is a tragikum árnyéka, élete még-sem tekinthető tragédiának. A te-remtő lángelme diadalmas ereje benne minden fájdalom és szenvedé-sen győzedelmeskedett. A teremtő ösztönné tisztult és magasztosult fájdalom pedig nem tragikus és le-verő, hanem főlemelő.”

Pigler Andor.

Vihar. Újabb kilenc elbeszélés báró Podmanizky Páltól, a *Meg-nyílt szemek* szerzőjétől, ugyanazon jellemző tulajdonságokkal, miket első kötetéből megismerhettünk. Ér-zék a történelmi korszerűség iránt, de szorgos történelmi tanulmány is; fogékonyság a vallásos élet nagy lelki krízisei iránt, mik különösen a hitújítás korában teszik próbára az egyént, s nálunk a török hódolt-ság idején (honnét előszeretettel me-